

Centrs MARTA
NOTIKUMI un REZULTĀTI
GADA PĀRSKATS PAR 2019. GADU
Rīga, 2020

#izvēliesCIENU
www.marta.lv
@CentrsMARTA

PAKALPOJUMI UN TO APJOMS

Kopš 2002.gada Centrā MARTA tiek nodrošināti profesionāli pakalpojumi cilvēku tirdzniecībā cietušām personām, bet kopš 2006. gada vardarbībā cietušām sievietēm un viņu bērniem.

2019. gadā Centrā MARTA kopumā tika nodrošināti pakalpojumi 334 sievietēm, tai skaitā Rīgā 267, bet Liepājā 67 sievietēm.

Rīgā 239 sievietes palīdzību saņēma pirmo reizi.

Kopumā nodrošinātas 155 juristu konsultācijas klātienē, 275 juristu konsultācijas pa tālruni vai e-pastu, sagatavoti 68 juridiskie dokumenti, 966 psihologu konsultācijas, 258 sociālā darbinieka konsultācijas klātienē, 475 konsultācijas pa telefonu un e-pastu, 733 sociālā darbinieka sagatavoti dokumenti.

Palīdzība cietušajiem galvenokārt tika nodrošināta 2 valsts programmu ietvaros, par ziedotāju un projektu līdzekļiem palīdzība tika nodrošināta 68 cietušajām, bet 13 cietušajām par viņu personīgajiem līdzekļiem.

- Programmas *Valsts sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbībā cietušām pilngadīgām personām* ietvaros palīdzību ir saņēmuši 177 klienti: 174 sievietes un 3 vīrieši. Vīrieši ir vērsušies pēc palīdzības saistībā ar vardarbību no patēva puses (fiziskā vardarbība) un no sievas puses (vienā gadījumā emocionālā vardarbība, otrā gadījumā fiziskā). Lielākā daļa cietušo (63%) vērsušies pēc palīdzības saistībā ar piedzīvoto emocionālo vardarbību, 31% gadījumu saistībā ar fizisko vardarbību, 4% saistībā ar seksuālo vardarbību. 97% gadījumu vardarbības veicējs ir bijis vīrietis (laulātais, partneris, dēls, tēvs, patēvs, brālis), 3% - sieviete (māte, meita, sieva).

Lielākajā daļā gadījumu (65%) vardarbības veicējs ir esošais partneris, 20% - bijušais partneris, 8% - cita mājsaimniecībā dzīvojošā persona un 7% gadījumu - svešinieks. Cietušā statuss kriminālprocesā ir bijis piešķirts 5 personām.

2019. gada statistika liecina, ka pieaug to latviešu sieviešu skaits, kuras ir laulībā vai neregistrētās attiecībās ar cittautiešiem, ar kuriem audzina kopīgus bērnus. Centra MARTA redzeslokā ir sievietes, kuru partneri ir gan Eiropas Savienības valstu, gan trešo valstu pilsoņi. Biežāk risinātas situācijas, kurās iesaistīti Lielbritānijas, Itālijas, Portugāles, Spānijas, Šveices, ASV, Turcijas, Ēģiptes un Austrālijas pilsoņi, līdz ar to ir apgrūtināts laulības šķiršanas process un bērnu saskarsmes nodrošināšana ar tēvu citā valstī.

Speciālisti ir secinājuši, ka daudzās valstīs bāriņtiesu lēmumi ir atbalstoši sievietēm tajos gadījumos, kad viņas ir cietušas no bērnu tēva.

Tendence

Saglabājas tendence, ka daudz vardarbīgo personu ir nodarbinātas policijā un militārajās struktūrās. 2019. gadā vairāki fiziskās vardarbības gadījumi ir bijuši īpaši nežēlīgi un dzīvību apdraudoši.

Notikušas 8 vardarbībā cietušo *atbalsta grupas* nodarbības, kuras regulāri apmeklēja 6 dalībnieces. Rudenī darbu uzsāka atvērtā tipa *mākslas terapijas grupa* vardarbībā cietušām sievietēm. Brīvprātīgās mākslas terapeites vadītās nodarbības kopumā apmeklēja aptuveni 11 sievietes, grupai dalībnieces var pievienoties jebkurā brīdī.

- Programmas *Valsts sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem* pakalpojums tika piešķirts un nodrošināts 9 cietušajiem - 8 sievietēm un 1 bērnam. 6 klienti bija cietuši no seksuālās ekspluatācijas, 2 darba ekspluatācijā cietušie un 1 fiktīvo laulību ar seksuālās ekspluatācijas elementiem gadījums.

Valstis, kur cietušie tika ekspluatēti: Vācija, Francija, Īrija, Lielbritānija, Spānija, ASV un Latvija. 8 cietušie ir Latvijas iedzīvotāji, 1 – ārzemniece. Cilvēku tirdzniecības upuru sociālās rehabilitācijas programma paredz sociālā darbinieka, psihologa, jurista, sociālā rehabilitētāja un citu speciālistu palīdzību. Nepieciešamības gadījumā arī patvēruma, transporta un pirmās nepieciešamības preču iegādi.

Centrs MARTA nodrošina drošu patvērumu cilvēku tirdzniecības un augsta riska vardarbības upuriem, nodrošinot anonīmā dzīvokļa pakalpojumus, ko ir izmantojuši 2 cietušie.

Annas stāsts

Anna pirms 6 gadiem iepazinās ar Andi, drīz izveidoja attiecības un jau pēc neilga laika palika stāvoklī. Attiecību sākumā sievietes vecākā meita tika nodota adopcijā, jo vīrietis negribēja šo bērnu.

Grūtniecības beigu posmā Anna vairs nespēja strādāt. Arī Andim nebija algots darbs, viņš nespēja nopelnīt iztikai. Anna ļoti uzticējās Andim. Viņš sievietei piedāvāja pārcelties pie savas mātes un māsas, jo naudas trūkuma dēļ nebija, kur palikt. Ģimene pārcēlās uz jauno dzīvesvietu. Izrādījās, ka abas drauga radnieces nodarbojas ar prostitūciju.

Jau grūtniecības laikā, bet īpaši pēc bērna piedzimšanas Andis kļuva fiziski un emocionāli vardarbīgs pret Annu un piespieda viņu nodarboties ar prostitūciju, manipulējot ar to, ka ģimene nevar iegādāties pārtiku. Visbiedējošākie bija Anda draudi atņemt Annai mazuli.

Pret sievietes gribu Andis viņu ieslēdza dzīvesvietā, atņēma bankas konta kartes un internetbankas kodu kartes un slēpa Annas identifikācijas dokumentus.

Vīrietis regulāri pret viņas gribu ievietoja interneta portālos dažādus seksuāla rakstura sludinājumus. Vēlāk sludinājumus piespieda likt Annai, jo zināja, ka var tikt sodīts par seksuālu pakalpojumu pārdošanu. Sieviete bija spiesta atbildēt uz telefona zvaniem un iesaistīties seksuāla rakstura darbībās savā dzīvesvietā. Naudu saņēma Andis.

Par saņemto naudu viņš iegādājās alkoholu, spēlēja azartspēles, daļu tērēja sadzīves vajadzībām pēc saviem ieskatiem. Vīrietis bieži lika Annai nākt līdzī uz azartspēļu vietām, jo baidījās, ka viņa varētu aizbēgt.

Andis it visā kontrolēja Annu. Ja Anna nepildīja Anda noteikumus, viņš savu draudzeni un bērna māti sita.

Anna stāsta, ka bieži izjutusi bailes, nezinājusi kā rīkoties, centusies bēgt kopā ar bērnu, lūgusi viņam pārtraukt attiecības un pārtraukt piespiedu kārtā nodarboties ar prostitūciju.

Anna ļoti vēlas pārtraukt attiecības, bet netic, ka tas vispār ir iespējams. Visos bēgšanas mēģinājumos Andis vienmēr viņu ir atradis, pierunājis atgriezties, rakstījis draudu īsziņas.

Sarunā ar sociālo darbinieci Anna apliecinā, ka grib atrast izeju, jo nevēlas nodarboties ar prostitūciju un grib pārtraukt vardarbīgās attiecības, bet viņai nav nekādas atbalsta iespējas un dzīves vietas.

CILVĒKU TIRDZNICĪBAS PREVENCIJA

Pakalpojumu daļas speciālisti Rīgā un Latvijas reģionu pilsētās Rēzeknē, Preiļos, Cēsīs un Liepājā rīkoja seminārus par cilvēku tirdzniecību, to mērķis bija informēt vietējās kopienas par riskiem tikt savervētiem un pakļautiem ekspluatācijai, kā arī par iespējām atpazīt potenciālos cilvēku tirdzniecības upurus.

Centra MARTA speciālisti viesojās 2 bērnu namos, lai informētu par iespējamiem riskiem saistībā ar cilvēku tirdzniecību. Vienā no bērnu namiem atklājās, ka bērnu nama audzēknes ir izmantotas seksuālajā ekspluatācijā pornogrāfisku materiālu izstrādei.

Lai identificētu un stiprinātu personas, kuras bērnībā tikušas pakļautas cilvēku tirdzniecībai, izveidojot reģionālu digitālu platformu, kur izdzīvotāji un cietušie var meklēt palīdzību, kā arī dalīties ar savu pieredzi, tika uzsākts projekts "If you speak, I will join" partnerībā ar Norvēģijas, Zviedrijas un Krievijas organizācijām.

Liepājā 44 sievietes pēc palīdzības Centrā MARTA vērsās pirmo reizi.

2019.gadā tika nodrošinātas 47 sociālā darbinieka konsultācijas, 104 jurista konsultācijas un 68 psihologa konsultācijas.

Visvairāk cietušo sieviešu bijušas vecuma grupā no 26 līdz 45 gadiem.

Centra MARTA Liepājas filiālē martā tika uzsākta psiholoģiskās palīdzības sniegšana bērniem, kuru mammas ir piedzīvojušas vardarbību ģimenē. Psihologa konsultācijas tika nodrošinātas 17 bērniem.

Centra MARTA Liepājas filiālē sarežģītos vardarbības gadījumos nodrošina advokāta pakalpojumu, pārstāvēt cietušo tiesvedības procesā un citās institūcijās.

8 vardarbībā cietušās sievietes apmeklēja atbalsta grupas.

Janas stāsts

Jana septembrī vērsās pēc palīdzības Centra MARTA Liepājas filiālē, jo jau ilgstoši cieta no sava vīra emocionālās vardarbības. Aizvien biežāk Jana piedzīvoja arī fiziskus aizskārumus.

Jana saņēma sociālās darbinieces un jurista konsultācijas, tomēr viņa neticēja, ka situāciju ir iespējams mainīt, tāpēc atteicās vērsties tiesā pēc pagaidu aizsardzības pret vardarbību, lai pasargātu sevi un savus bērnus no atkārtotas vardarbības. Pēc sociālās darbinieces uzaicinājuma, Jana negribīgi piekrita apmeklēt atbalsta grupas nodarbības.

Atbalsta grupā Jana runāja maz, vairāk klausījās citu sieviešu stāstītajā. Novembrī, noslēdzoties atbalsta grupai, Jana sazinājās ar Centra MARTA juristu un lūdza palīdzību pieteikuma sagatavošanai tiesai, lai saņemtu aizsardzību no varmākas.

Tiesa pieteikumu apmierināja un policija izlika vardarbīgo vīru no mājokļa, aizliedzot gan tuvoties, gan sazināties ar Janu.

Pēc vairākiem gadiem Jana ar bērniem Ziemassvētku brīvdienas pavadīja mierā, nebaidoties par uzbrukumiem no sava vīra.

2019.gadā Centra MARTA Liepājas filiāle turpināja īstenot projektu “Drošā pilsēta”, kura ietvaros tika attīstīta sadarbība starp institūcijām, lai pret vardarbību ģimenē vērstos daudz efektīvāk. Projektā tika veikts pētījums, kura ietvaros pētnieces padziļināti intervēja 18 vardarbībā cietušās sievietes un 2 vīriešus, kas piedzīvoja vardarbību bērnībā, lai noskaidrotu viņu sadarbības pieredzi ar dažādām institūcijām un uzklautu viņu redzējumu, kā būtu efektīvāk risināmi vardarbības gadījumi.

Centrs MARTA ir uzsācis ciešu sadarbību ar Liepājas pilsētas sociālo dienestu, bāriņtiesu, pašvaldības un valsts policiju, īstenojot pilotprojektu, kura ietvaros pēc policijas izsaukumiem informācija par cietušo nonāca Centrā MARTA, sociālajā dienestā vai bāriņtiesā. Tādā veidā daudz efektīvāk bija iespēja sniegt nepieciešamo palīdzību cietušajiem.

2019.gada oktobrī, domājot par efektīvu, koordinētu un pārdomātu rīcību vardarbības ģimenē mazināšanai Liepājā, Centrs MARTA sadarbībā ar Liepājas pilsētas sociālo dienestu, bāriņtiesu, pašvaldības un valsts policiju un Liepājas pilsētas Izglītības pārvaldi izstrādāja *Starpinstitucionālās sadarbības plānu vardarbības ģimenē un partneru starpā novēršanai Liepājā 2020. – 2025.gadam.*

Liepāja kļūst par pirmo pilsētu Latvijā, kurai ir savs plāns vardarbības pret sievieti mazināšanai.

Saruna ar Kaiju, liepājniece, 45 gadi

...iepriekšējo gadu garumā, es esmu saskārusies gan ar fizisku, gan morālu, gan emocionālu vardarbību.

Visus 28 gadus?

Jā. Sākumā varbūt ne tik spēcīgi, tāpēc ka sākums...es arī fiziski tiku iespaidota, bet tad dzīve kaut kā iegriezās un gāja uz priekšu. Tie bija 90tie gadi, kad es apprecējos. Tad bija pārmaiņu laiks. Mēs sākām nodibināt savu uzņēmumu. Viss dzīvē gāja uz priekšu. Bija daudz tādas lietas, kas bija jāattīsta. Tai brīdī es vēl nedomāju, ka es gribētu iet no viņa projām, jo dzima bērni, business attīstījās. No tā visa bija arī kaut kāds ieguvums. Bet viņš bija tāds, kas nevēlējās, ka es būtu un dzīvotu savu dzīvi. Principā visu šo laiku es dzīvoju viņa dzīvi, es biju pakļauta viņa iegribām, viņa vēlmēm. Man nebija iespēja sevi pilnveidot, atļauties kaut ko sev darīt. Tajā laikā es gribēju būt laba sieva. Es gribēju, lai mums mājās un ģimenē nav nekādas domstarpības. Es ļoti centos un es saprotu, ka pazaudēju sevi.

Kas tagad ir mainījies? Kādi ir ieguvumi?

Es tagad varu dzīvot pati savu dzīvi kā vēlos. Esmu izmainījusies domāšanā. Esmu guvusi pārliecību par to, ka esmu cilvēks, kas pats sevi mīl. Līdz šim vienmēr gribēju būt labiņā, visiem citiem izdababāt – bērniem, vīram. Pēc pēdējās tiesas jūtos par sevi stipra, par to, ka esmu izgājusi šo ceļu soli pa solim, ka esmu to izdarījusi. Tādā veidā manī ir audzis pašnovērtējums.

INTEREŠU AIZSTĀVĪBA

2019. gadā turpinājās sadarbība ar Saeimas deputātiem. Kopš pirmās tikšanās ar neformālo Saeimas sieviešu grupu 2018. gadā noticis mērķtiecīgs lobēšanas darbs, lai apspriestu un atrastu labākos risinājumus gan problēmām cilvēku tirdzniecības izskaušanas jomā, gan obligātajai varmāku rehabilitācijas programmas izveidei.

2019. gada 26. septembrī deputāte Anda Čakša dibināja *Dzimumu līdztiesības, reproduktīvās veselības un veselīgas seksualitātes veicināšanas deputātu grupu*, kas plāno strādāt ar dažādām iniciatīvām, tai skaitā, lai uzlabotu jauniešu izpratni seksuālās un reproduktīvās veselības jomā, sadarbojoties gan ar Centru MARTA, gan Papardes ziedu un biedrību AGIHAS.

Centrs MARTA sadarbībā ar Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju organizēja konferenci “Ceļā uz nacionālā plāna izveidi cilvēku tirdzniecības izskaušanai”, kura notika 23. septembrī Saeimā.

Tajā deputāti un eksperti diskutēja par iespējamiem uzlabojumiem likumdošanā un jaunām politikas iniciatīvām dažādu cilvēku tirdzniecības formu – seksuālās ekspluatācijas, darba ekspluatācijas un fiktīvo laulību – izskaušanai.

Konferenci atklāja Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājs Artuss Kaimiņš un komisijas deputāte Dace Rukšāne-Ščipčinska.

Klātesošos ar izaicinājumiem un labo praksi darbā ar cilvēku tirdzniecības upuriem iepazīstināja Centra MARTA vadītāja Iluta Lāce, “Patvēruma “Drošā māja”” juriste Gita Miruškina, kā arī Lietuvas parlamenta deputāte Dovile Šakaliene (*Dovilė Šakalienė*).

Par nacionālā plāna izveidi cilvēku tirdzniecības izskaušanai diskutēja Iekšlietu ministrs Sandis Ģirģens, Veselības ministrijas parlamentārais sekretārs Ilmārs Dūrītis un tiesībsargs Juris Jansons.

“MARTAs darba kārtību veido cietušās personas. Paralēli viņu stāstiem allaž veicam padziļinātu izpēti un salīdzinām efektīvās prakses dažādu valstu problēmu risinājumos. Ar cietušo vajadzībām un efektīviem risinājumiem citās valstīs, allaž iepazīstinām lēmumu pieņēmējus. Vienlaicīgi iespēju robežās mudinām sabiedrību nepalikt vienaldzīgiem, ziņot par noziegumiem un mudināt cietušās sievietes vērsties pēc palīdzības”, konferencē teica Iluta Lāce, Centra MARTA vadītāja.

No 1. līdz 5. aprīlim Centra MARTA komanda Vācijas pilsētā Maincā piedalījās Globālās abolicionistu koalīcijas 3. pasaules kongresā pret meiteņu un sieviešu seksuālo ekspluatāciju. Kongresa laikā bija iespēja ne tikai dzirdēt dažādu valstu ziņojumus par seksuālās ekspluatācijas izplatību un galvenajām problēmām, bet arī piedalīties pieredzes apmaiņā ar ārvalstu NVO, kas strādā ar seksuālās ekspluatācijas novēršanu, daloties ar nacionāla un starptautiska līmeņa stratēģijām un praksēm seksuālās ekspluatācijas novēršanai. Kongresā piedalījās aptuveni 400 aktīvistu no visas pasaules.

Kongress tika atklāts ar preses konferenci, tajā stāstos dalījās seksuālajā ekspluatācijā izdzīvojušās sievietes, kuras, izgaismojot smago problēmu, kājām mēroja 200 km garu ceļu no Francijas līdz kongresa norises vietai Vācijā.

Kongresā uzstājās izdzīvotājas, pārstāvji no reģionālām un starptautiskām cilvēktiesību nevalstiskajām organizācijām, akadēmiķi un žurnālisti, kā arī dažādu valstu ministri un parlamentu pārstāvji.

Oktobrī Latvijas reģionos risinājās sarunu cikls “Pajautā - uzzini!”, kas tika veltīts cilvēku tirdzniecības tēmai un Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu, t. s. *Stambulas konvencijai*.

Sarunu mērķis bija palīdzēt atpazīt cilvēku tirdzniecību un informēt par rīcību aizdomu gadījumos, kā arī gaisināt mītus par *Stambulas konvenciju*, skaidrojot kā konvencijas ratificēšana mainītu upuru dzīves.

Oktobrī nedēļu ilgā vizītē ar ASV valdības atbalstu Latvijā viesojās Šerija Himeneza (Cherie Jimenez), kura kopš 2006. gada vada centru EVA Bostonā, ASV. Centra darbība balstīta informācijā, kas iegūta darbā ar vardarbībā cietušām sievietēm un cilvēku tirdzniecības upuriem, veidojot drošu mājokļu programmu, izprotot iemeslus un šķēršļus, kas stājas ceļā brīvas un drošas dzīves uzsākšanai.

“Viņu dzīvē nav mīlestības, nav rūpju, nav virzības, kopības sajūtas un vietas, kurai piederēt. Viņas ir nogurušas un vēlas atrast izeju,” saka Šerija Himeneza.

Vizītes laikā Šerija vadīja seminārus sociālajiem darbiniekiem, kuros kopā ar dalībniekiem centās izzināt, ko vardarbībā cietušo sieviešu labā varam darīt Latvijā. Šerija dalījās ar savas pieredzes efektīvākajiem risinājumiem un labajām praksēm, kas vispilnīgāk spēj sniegt atbalstu upuriem. Paralēli lekcijām sociālajiem darbiniekiem, Š. Himeneza tikās arī ar Saeimas deputātēm, Saeimas sociālo un darba lietu grupas politiķiem, kā arī ar pārstāvjiem no Ekonomikas ministrijas, lai dalītos ar praktisko pieredzi mājokļa programmu izveidē vardarbības upuriem.

28. novembrī LR Iekšlietu ministrijā norisinājās Centra MARTA un LR Labklājības ministrijas rīkotā Starptautiskā konference *“Starpinstitucionālā sadarbība vardarbības gadījumu risināšanā: no prevencijas līdz rehabilitācijai”*.

Konferences mērķis bija dalīties pieredzē par ārvalstu un Latvijas labajām praksēm efektīvā starpinstitucionālajā sadarbībā un vardarbības prevencijā gan jauniešu, gan pieaugušo vidū.

Pieredzē par rehabilitācijas programmām darbā ar vardarbību veikušām personām dalījās eksperti no Zviedrijas, Kanādas ārsts profesors Marks Dž. Jafs prezentēja izstrādāto aizdomu indeksu, kas ir efektīvs rīks pirmās saskarsmes institūciju darbiniekiem, lai atklātu vardarbību pret vecāka gadagājuma cilvēkiem, savukārt pētniece Dr. A. Kaugare no ASV prezentēja 2019. gada pavasarī Latvijas jauniešu grupās ievāktos datus par vardarbības prevencijas nozīmi pusaudžu vidū.

29. novembrī Rīgas Stradiņa universitātē notika Centra MARTA un Latvijas Ārstu biedrības kopīgi organizēta konference “*Vardarbības atpazīšana un pareiza ārstniecības personas rīcība*”, kurā piedalījās ap 500 veselības aprūpes speciālisti, lai diskutētu par vardarbības dažādajām problēmām, cietušajiem bērniem un pieaugušām personām, par ārstniecības personu rīcības tiesiskajiem aspektiem.

JAUNIEŠU PROJEKTI

Jauniešu programmu metodoloģija, jauno līderu apmācības un jauniešu grupu uzsākšana reģionos.

No janvāra līdz maijam Centra MARTA Jaunatnes programmu vadītajās nodarbībās piedalījās 658 meitenes un 648 zēni vecumā no 12 līdz 17 gadiem.

Neformālajā izglītībā, sarunās un diskusijās balstītajās nodarbībās tika apskatītas dažādas tēmas - *Kas ir dzimumu stereotipi, vai tie ietekmē lēmumus, komunikācijas veidu un izvēles? Kā atpazīt un rīkoties neveselīgās vai vardarbīgās attiecībās? Kas ir mobings un kā to pārtraukt? Kā veidot patīkamas un cieņā balstītas attiecības ar sevi, draugiem, vecākiem, skolotājiem un līdzcivīļiem?* Dažādās Latvijas skolās tika organizētas nodarbības gan ESF projekta “*Slimību profilakses un Veselības veicināšanas pasākumi Latvijas novados*” ietvaros, gan ar LR Kultūras ministrijas finansiālu atbalstu.

Augustā projekta “*Drosme rūpēties! Vardarbības prevencija jauniešu vidē*” ietvaros veiksmīgi noritēja apmācības jaunatnes darbiniekiem un izglītības speciālistiem, kuras kļuva par impulsu 16 jauniešu grupu izveidošanai Latvijā. Grupu nodarbības tika vadītas pēc Centra MARTA izstrādātās un pilotētās kultūrspecifikas metodoloģijas, kas sastāv no 17 nodarbību cikla. Grupu nodarbībās piedalījās vairāk kā 130 jaunieši vecumā no 12 līdz 18 gadiem.

Nodarbībās jaunieši teorētiski un praktiski apguva veselīgas dzīves prasmes, kas palīdz izprast sevi, veidot savstarpēji atbalstošas attiecības ar vienaudžiem un droši un bez vardarbības iestāties pret netaisnību.

Nodarbību ciklā ietvertās tēmas:

- *Kas un kādi mēs esam? Piederība grupai un kopienai;*
- *Vara un attiecības: Kas ir vardarbība? Kādi ir tās veidi? Kāpēc tā rodas un kā to mazināt?*
- *Uzvedība un emocijas;*

- Pusaudžu reproduktīvā veselība un seksualitāte;
- Atkarību izraisošās vielas un to ietekme;
- Rūpes par sevi un citiem;
- Konflikti un to risināšanas veidi.

*Kartē ar sarkaniem punktiem atzīmētas vietas, kur notikušas vienreizējas nodarbības ESF projekta ietvaros, ar dzelteniem punktiem – vietas, kur notiek jauniešu grupas.

Sadarbībā ar Dr. Astrīdu Sēju-Kaugars (Marquette universitāte/ Milwaukee, USA) un Latvijas Universitātes Antropoloģijas studijas nodaļas mācībspēkiem un studentiem veikts kvalitatīvs jauniešu grupu ietekmes pētījums.

ERASMUS+

Septembrī 25 jauniešu darba profesionāļi no Spānijas, Itālijas, Latvijas, Gruzijas un Bulgārijas - pulcējās Latvijā, lai piedalītos Eiropas Savienības jaunatnes darbinieku mobilitātes projekta Erasmus + programmā ar nosaukumu “GUIDE : veiksmīgas stratēģijas uz dzimumu balstītas vardarbības prevencijai”.

Projekta mērķis bija apvienot iesaistīto valstu speciālistus, dalīties ar jau esošām un pārbaudītām zināšanām un praksēm cīņā pret uz dzimumu balstīto vardarbību projekta partnervalstīs un pavērt jaunas iespējas turpmākai sadarbībai.

Vizītes laikā dalībnieki apmeklēja dažādas organizācijas – Biedrību Papardes zieds, Centru Dardedze, Olaines jauniešu centru, Pusaudžu resursu centru, Liepājas Jauniešu māju, Biedrību Tēvi, Latvijas Bērnu Labklājības Tīklu un Latvijas SOS Bērnu ciematu asociāciju.

#Neklusē

#Neklusē ir sociāls projekts Latvijā, kura mērķis ir samazināt mobingu.

Centra MARTA Jaunatnes programmas uzsāka sadarbību ar #Neklusē, lai ar Centra MARTA izstrādātās metodoloģijas palīdzību, kas tiek pilotēta Latvijas skolās atpazītu mobingu, uzsāktu sarunu ar mobinga situācijā iesaistītajiem un nodrošinātu palīdzību.

- Metodoloģijas ieviešana un realizēšana klašu kolektīvos ne tikai izglīto par to, kā rīkoties mobinga situācijā, bet arī veicina un attīsta nepieciešamās prasmes un attieksmes, lai skolas vide būtu iekļaujoša, cieņpilna un atvērta dažādībai.

SKANDĀLS, KURŠ ĻĀVA SKALI RUNĀT PAR IKDIENAS SEKSISMU

Jūlijā Centrs MARTA nonāca publiskās vides diskusiju krustugunīs, jo vērsām uzmanību uz klaji seksistiskiem plakātiem, kurus ielu kultūras kustība Ghetto Games bija izvietojusi vidē, kurā ikdienā uzturas jaunieši. Pēc plašākas uzmanības pievēršanas, mediju iesaistīšanās un sarunām ar Ghetto Games pārstāvjiem plakāti tika noņemti, tomēr sabiedrībā neizpratne un diskusijas bija manāmas arī pēc plakātu noņemšanas.

Par ko īsti bija diskusija un kas bija attēlots uz plakātiem? Vairāki no Ghetto Games laukumā izvietotajiem plakātiem attēloja meitenes un jaunas sievietes kā pasīvus seksualizētus objektus ainās, ko papildināja saukļi *“some bitches ar always ready for opportunities”* un *“a real woman never lets her man go to Ghetto Games hungry or horny”*.

Centrs MARTA publiski reaģēja uz situāciju, izskaidrojot, kāpēc šādi plakāti ir seksistiski un nav pieļaujami publiskajā vidē, kā arī aicināja Ghetto Games tos nekavējoties noņemt. Šādi plakāti ar savu vēstījumu ir aizskaroši meitenēm un sievietēm kā grupai, kas vēsturiski ir saskārusies ar diskrimināciju un kam joprojām nākas cīnīties par līdztiesīgu attieksmi sabiedrībā. Vēstījumi, kas pazemina meiteņu un sieviešu lomu līdz objektivizētām būtnēm, kam jāapmierina vīriešu vajadzības (t.i., “pabarot un apmierināt”), piedāvā jaunām meitenēm un puīšiem neveselīgus, novecojušos stereotipus balstītus attiecību modeļus.

Dienas laikā Centra MARTA aicinājums noņemt problemātiskos plakātus sasniedza plašu rezonansi, rosinot karstas diskusijas gan sociālajos tīklos, gan publiskajos medijos. Diemžēl situāciju saasināja Ghetto Games pārstāvju neadekvātā un publiski necieņas pilnā atbildes reakcija. Diskusijās bija identificējami dažādi problemātiski aspekti, tai skaitā, sabiedrības nespēja atpazīt joprojām pastāvošās dzimumu nelīdztiesības problēmas Latvijā, kā arī apgalvojumi, ka sievietes patiešām ir dalāmas “labajās un sliktajās - tajās, kas rūpējas par savu vīrieti, un pavinātājās”. MARTAs speciālistiem turpinot iestāties par plakātu noņemšanu, mediju uzmanību veiksmīgi izdevās pievērst jautājumam par ikdienas seksismu un reklāmas un mākslas lomu dzimumu līdztiesības jautājumos. Centra speciālisti piedalījās publiskās diskusijās, runāja televīzijā un publicēja viedokļrakstus. MARTAs izdarītā spiediena un sabiedrības uzmanības rezultātā tika panākta plakātu noņemšana un kopumā pozitīvs iznākums, tomēr nepieciešams vēl un vēl strādāt, izglītojot sabiedrību.

CELIES!

Forums CELIES! organizēja četras diskusijas, pievēršoties dažādiem “totalitārā vīrieša” aspektiem. Diskusijās *“Totālais vīrietis. Sarunas par vīrietību mūsdienu politikā”* un *“Totālais vīrietis vēsturē”* ieskatījāmies vīrišķības iezīmēs politikā mūsdienās un vēsturiski.

Vai politika pēc definīcijas ir vīrišķīga nozare? Kā ir mainījusies izpratne par politiku laika gaitā? Kādas ir politiskās līderības iezīmes un kā tās izaicina sievietes līderes?

Sarunas turpinājām, pievēršoties tieši sievietēm līderēm - par dzimumu līdztiesības politiku Latvijā un Eiropas Savienībā aicinājām diskutēt septiņas Eiropas Parlamenta kandidātes. Mēģinājām izzināt, kādi ir Eiropas Parlamenta vēlēšanu kandidāšu uzskati par dzimumu līdztiesību Latvijā un Eiropas Savienībā? Kādas ir partiju prioritātes dzimumu līdztiesības politikas veidošanā? Kādas ir viņu domas par aktualitātēm pasaulē un Latvijā un pie kādiem jautājumiem gatavas strādāt potenciālās parlamentārietes?

Savukārt gada noslēgumā tikāmies sarunā par vīrišķību un militāro pasauli. Izzinājām sieviešu pieredzi Zemessardzē un Latvijas Armijas rezerves spēkos, pārspriedām, vai sieviešu iesaiste šajā vīriešu dominētajā nozarē ir kā mainījusi priekšstatus par militāro dienestu, kā arī pieskārāmies vardarbības iespējamajai saistībai ar militārās pasaules specifiku.

PUBLISKIE PASĀKUMI

SOLIDARITĀTE. 8.MARTS

Sadarbībā ar domubiedriem – Sieviešu stendapu, festivālu “Ladyfest Riga”, Kuratoru un mākslinieču apvienību “FemTe”, kā arī Kanādas vēstniecības Latvijā atbalstu notika nu jau tradicionālais Solidaritātes gājiens.

Gājiens sākās pie Saeimas ēkas un veda uz Brīvības pieminekli.

Gājiena aicinājums bija “Izvēle un brīvība”, tā vērsot sabiedrības un likumdevēju uzmanību uz dažādiem jautājumiem - *vai izvēle kļūst par amatpersonu ir izvēle ikdienā saskarties ar pazemojošiem komentāriem, vai izvēle kļūst par kāda laulāto partneri ir izvēle nekad neteikt nē, vai izvēle runāt skaļi par sev svarīgām lietām ir izvēle saņemt pretējus viedokļus pārstāvošo uzbrukumus?*

LAMPA

Sarunu festivālā LAMPA šogad interaktīvas darbnīcas veidā aicinājām dalībniekus iejusties situācijās, kādās nonāk vardarbības upuri, palīdzot saprast, ka izeja no destruktīvām attiecībām nav vienkārša. Darbnīca “*Citās korpēs: Izeja no vardarbīgām attiecībām*” veiksmīgi pulcēja dalībniekus un skatītājus, daudziem liekot domāt par to, cik dažādi un neiespējami lēmumi var būt jāpieņem upurim vardarbības situācijā. Vairāki dalībnieki atzina, ka izvēles bija ļoti smagas un nepatīkamas, radot bezcerības sajūtu un nomāktību. Lai arī tikai spēle, iejušanās “cita korpēs” palīdz attīstīt empātiju un izpratni par to, kāpēc vardarbības upuriem pamest vardarbīgas attiecības nav vienkārši un kā līdzcilvēku atbalsts šādās situācijās var sniegt nepieciešamo atbalsta punktu šāda lēmuma izdarīšanai.

ATTĪSTĪBAS SADARBĪBA

CENTRĀLĀZIJA

Tadžikistāna un Kirgizstāna

Rudenī Centrs MARTA Ārlietu ministrijas finansēta projekta “*Sievietes balss: Sieviešu līdzdalības stiprināšana Centrālāzijas valstu demokrātiskajos procesos un publiskajā pārvaldē*”

ietvaros īpaši Kirgizstānai un Tadžikistānai izstrādātā apmācību programmā sniedza Centrālāzijas sievietēm nepieciešamās zināšanas un prasmes veiksmīgākai sieviešu interešu aizstāvībai.

Lai labāk sagatavotos Kirgizstānā 2020.gadā plānotajām pašvaldību vēlēšanām, Latvijas ekspertes palīdzēja vietējām sievietēm stiprināt uzstāšanās un komunikācijas prasmes, kā arī plānot savas priekšvēlēšanu kampaņas – apmācību ietvaros sievietēm tika piedāvāti dažādi interaktīvi uzdevumi, piemēram, sievietes devās ielās aptaujāt potenciālos vēlētājus, izzinot viņu vajadzības pilsētas uzlabošanai. Daudzas no apmācību dalībniecēm minēja, ka tā ir bijusi pirmā pieredze uzrunājot svešiniekus kā topošām kandidātēm, un atzina, ka, lai gan uzsākt sarunu prasīja daudz uzdrīkstēšanās, tas ir stiprinājis viņu pārliecību par savām spējām patiešām aicināt līdzcilvēkus par viņām balsot.

Tadžikistānā ekspertes apmācīja Sugdas apgabala līderes, kas aktīvi darbojas nevalstiskajās organizācijās un neformālās sieviešu grupās, radošās darbnīcās kopīgi izstrādājot idejas vietēja mēroga projektiem, kuri veicinātu sieviešu iespējas saņemt izglītību, kā arī aktīvi un patstāvīgi piedalīties darba tirgū. Kā norādīja apmācību dalībnieces, sevišķi noderīga bija tieši savstarpējo kontaktu un atbalsta sistēmas veidošanas darbnīca, kas ļāva daudz labāk saprast veidus, kādos sievietes, kas aktīvi iesaistās sabiedriskajā dzīvē, var viena otrai palīdzēt sasniegt kopīgus mērķus. Abās no valstīm sievietēm tika nodrošināta iespēja apgūt pamata argumentus par dzimumu līdztiesības nozīmi kopienas un valsts attīstībā, ko tālāk būs iespējams izmantot sarunās ar vietējiem viedokļu līderiem, institūciju pārstāvjiem un politiķiem, skaidrojot savu nostāju un aicinot atbalstīt savas iniciatīvas.

PAPLAŠINĀŠANĀS UN PALIELINĀŠANĀS

Gadu no gada Centrs MARTA saskaras ar būtisku problēmu – pieprasījums pēc Centra piedāvātajiem atbalsta pakalpojumiem ir daudz lielāks, nekā iespējams nodrošināt piedāvājumu, kā rezultātā veidojas rindas uz konsultāciju saņemšanu. Šis izaicinājums lielā mērā saistīts arī ar ierobežojumiem, ko radīja Biedrības biroja vide – konsultācijām ir nepieciešamas izolētas telpas, kas ne tikai īpaši aprīkotas, lai būtu ērtas un mājīgas, bet arī lai tām būtu iespējams piekļūt, ievērojot konfidencialitātes nosacījumus.

Centrs MARTA sapņo par savu “māju”, taču sapņi nepiepildās tik ātri, kā cerēts.

2019.gada nogalē tika rasta iespēja īrēt papildus telpas, nodrošinot Pakalpojumu daļai ikdienas klientu konsultēšanai atsevišķu, mūsdienīgu atsevišķu biroju, nodrošinot vietu trīs konsultāciju norisei. Ir paplašinājusies arī Centra MARTA speciālistu komanda, kurai pievienojušās divas psiholoģes un juriste. Līdz ar 2019.gadā pieņemto lēmumu par tālāku Centra MARTA darbības attīstīšanu, uzsākta filiāles veidošana Rēzeknē.

2019.gads Biedrības vēsturē iezīmējas ar saimnieciskās darbības attīstību, rodot iespējas pārdot kompetenci. Latvijas pašvaldības un organizācijas par vairāk kā 7 tūkstošiem eiro iepirka apmācības pusaudžiem un jauniešiem par veselīgām attiecībām, vardarbības prevenciju un dzimumu līdztiesību. Līdz ar to piepildās Biedrības Stratēģijā izvirzītais mērķis par Centru MARTA kā respektējamu izglītības iestādi.

Centrs MARTA ir Ventspils Augsto tehnoloģiju parka sadarbības partneris Dažādības veicināšanas mācībās *Skatu punkti: Ieguvumi* Latvijas uzņēmējiem un uzņēmumu vadītājiem.

DARBĪBAS NODROŠINĀJUMS

MADARA Cosmetics, AS; Studenšu korporācija IMERIA, EAZYBI, SIA; Biedrība RUI: Recognize. Understand. Include.; Omnium Novus, SIA; Ibanpay, SIA; PINS.CO, SIA; Rīgas Lutera draudze, Kafejnīca "Hanna Anna"; individuālie ziedotāji; Rīgas Starptautiskais sieviešu klubs, Giving for LATVIA, Latvijas Evaņģēliski Luteriskā baznīca Amerikā (LELBA), Vašingtonas D.C. Ev. Lut. Draudzes; Finlands Svenska Marthaforbund (Somija), Venner AV Martasenteret, Fellesorganisasjonen (Norvēģija), SISTERHOOD IS GLOBAL INSTITUTE, Donor Direct Action ziedotāji (ASV), Ziemeļvalstu ministru padome, Zviedrijas vēstniecība Latvijā, Somijas vēstniecība Latvijā, Norvēģijas vēstniecība Latvijā, Nīderlandes vēstniecība Latvijā, Kanādas vēstniecība Latvijā, ASV vēstniecība Latvijā un Apvienoto Arābu Emirātu vēstniecība Latvijā.

PROGRAMMAS UN PROJEKTI

- 1) Valsts programma „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu un atbalsta pakalpojumu kriminālprocesa laikā sniegšana cilvēku tirdzniecības upuriem”.
- 2) Valsts programma „Sociālās rehabilitācijas pakalpojums no vardarbības cietušām pilngadīgām personām”.
- 3) OAK fonda un valsts budžeta NVO līdzfinansējuma programmas projekts „Drosme rūpēties. Vardarbības prevencija jauniešu vidē”.
- 4) Interreg Latvija – Lietuva programmas 2014 – 2020 gadam projekts “Sievietes un bērni – droši savā pilsētā”
- 5) Nodibinājuma “Fonds Ziedot.lv” administrēts AS Latvenergo ziedojuma projekts “Starpdisciplinārās komandas sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbībā cietušām sievietēm un bērniem Liepājā”
- 6) Eiropas Sociālā fonda (ESF) projekta Nr. 9.2.1.1/15/I/001 "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās iepirkums "Par metodikas izstrādi sociālajam darbam ar no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām personām”
- 7) Valsts budžeta finansēts NVO fonda programmas projekts “Biedrības “Centrs MARTA” darbības stiprināšana”.
- 8) Ārlietu ministrijas finansēts projekts “Sievietes balss: Sieviešu līdzdalības stiprināšana Centrālāzijas valstu demokrātiskajos procesos un publiskajā pārvaldē”.
- 9) Eiropas Komisijas finansējuma programmas “Tiesības, vienlīdzība un pilsonība” ietvaros finansēts projekts “Tiecoties uz Taisnīgu un Efektīvu Modeli Kompensāciju Piešķiršanā Seksuālās Vardarbības Upuriem” (“Towards Fair and Effective Compensation Scheme to Victims of Sexual Violence” (FAIRCOM))
- 10) Baltijas jūras valstu padomes finansēts projekts “Ja tu runāsi, es piebalsošu!” (“If you speak up, I will join!”).
- 11) ASV vēstniecības Latvijā finansēti projekti “Atbalsts speciālistiem preventīvajā darbā ar pusaudžiem, lai novērstu pret viņiem vērstu un viņu starpā esošu psiholoģisko, fizisko un seksuālo vardarbību” un “Drosme rūpēties. Jauniešu klubi pusaudžiem par veselīgām attiecībām”.

- 12) Eiropas Savienības programmu izglītības, apmācības, jaunatnes un sporta jomā „Erasmus+” projekts “Iezīmējot veiksmīgas stratēģijas ar dzimumu saistītas vardarbības novēršanai” (“outlininG sUccessful strategIes against genDer-based violencE” (GUIDE)).
- 13) Eiropas Savienības programmu izglītības, apmācības, jaunatnes un sporta jomā „Erasmus+” projekts “Prevencija ++. Neformālā izglītība un prevencija.” (“Prevention++. Non-formal education and prevention work”).